

Ders 6

Өздүк ат атоочтор (Dönüşlü belirtme zamirleri)

Kırgız gramerlerinde Dönüşlü belirtme zamirleri olarak **өз** zamiri ve onun türevleri geçer. Türk gramerlerinde **өз**'ün karşılığı olan **kendi** zamirine Dönüşlü zamir adı altında ayrı bakılır¹.

Өз zamiri hareket edenin bağımsızlığına, tekliğine ve yalnızlığına vurgu yapar. Kırgızcada **өз** 'öz, yabancı (özge) olmayan' gibi anlama sahiptir. Bu anlamıyla **өз** hem isim hem sıfat olabiliyor.

Өздөн чыккан жат жаман	Özden çıkan yad fenadır,
Өзөктөн чыккан өрт жаман.	İçinden çıkan ateş fenadır.
Өздөй болуш кайда!	Öz gibi olmaz!
Өзгө өздөй, жатка жаттай.	Öze öz gibi, yada yad gibi (<i>muamele edilmeli</i>). (Kırgız atasözleri)

Өз dönüşlü zamiri anlam olarak şahıs zamirleri ile benzerlik göstermekle beraber aitlik anlamını daha fazla pekiştirme gibi farklı görevi de bulunmaktadır. Şahıs zamirleri ile anlam farkını görmek için karşılaştıralım:

Менин дептерим.	Өзүмдүн дептерим.
Сага айтты.	Өзүңө айтты.
Анда бар.	Өзүңдө бар.
Бизден сурады.	Өзүбүздөн сурады.
Мен көрдүм.	Өзүм көрдүм.

Bazen şahıs ve dönüşlü zamirlerinin katmerli kullanıldığı görülür:

Ага мен өзүм айтам. -	Ben ona kendim söylerim.
Бул ишти сиз өзүңүз бүтүрүңүз.-	Bu işi siz kendiniz bitiriniz.

Өз zamiri seyrek de olsa şahıs eklerini alır. Böyle durumlarda iyelik ekleri ile şahıs ekleri beraber gelir.

Мени менен кошо кел десем болбой койгон өзүңүзсүз.
Кезүүгө чыгуу демилгесин баштаган өзү болчу.
Чечимди кабыл алган да, андан кайра баш тарткан да өзүбүзбүз.
Келбегиле, бизден жооп күткүлө деген өзүлөрү.
Бул буйрукту берген мен өзүммүн, жазасын да өзүм тартам.

Kırgızcadaki **өз** zamirinin anlamı Türkiye Türkçesinde **kendi** ve **öz** gibi iki farklı zamirle karşılanır.

Бул менин өз бир тууганым.	Bu benim öz kardeşim.
Катты өзү барып алат.	Mektubu kendisi gidip alacak.

¹ Banguoğlu, T. (1995), *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yay. , s.364-367.

Kөнүгүүлөр

1. Cevaplara göre şahıs ve belirtme zamirli sorular oluşturunuz.
.....?
Иштен кийин чогулушу болгону үчүн баласын мени ал деди.
..... ?
Ооба, ар ким өзү барып кол коёт экен.
..... ?
Жок, мен мындай сөздү айтышым мүмкүн эмес.
..... ?
Кете алат, мындан мурун да канча жолу өзү кеткен болчу.
..... ?
.

2. Türk atasözlerinden ve deyimlerinden içinde **kendi** kelimesi olan 5 atasözü ve 5 deyim bulup yazınız ve onları Kırgızcaya çeviriniz.

3. Bu cümleleri Kırgızcaya çeviriniz.

Öz kardeşine hayır olmayanın kime hayır olacak.

.....
Siz zahmet etmeyiniz, biz kendimiz gideriz.

.....
Ahmet kendisini ne zannediyor bilmem, bizim için o sıradan bir muhasebecidir.

..... Aynur
okulunu bırakacağını bana kendisi söylemişti.
.....

4. Konu ile ilgili pratik yapmak için “Tañ Kalarlık Dostuk” kitabından “Dostoşuu” hikayesi okunup, tespit edilen sıfatlar üzerinde tetkikler yapılır.

Kaynaklar

Abduldayev E., Azırkı kırgız tili. Bişkek, 1998.

Asanaliyev Ü., Lobnor tilinin grammatikalık kıskaçı oçerki, Frunze,1964.

Bartold V.V., Kırgızı.- Soçineniya. M.,1963, T.2, Çast I., s.509-510.

Baskakov N.A., Tyurkskiye yazıki. Moskova ,1960.

Batmanov İ.A., Kratkoye vvedeniye v izuçeniye kirgizskogo yazıka. Frunze, 1947.

Batmanov İ.A., Sovremenniy kirgizskiy yazık. Frunze,1963.

Baytur A., Kırgız tarihının leksiyaları. Bişkek,1992.

Biçurin N.Y. Sobraniya soçineniy o narodah, obitavşih v Sredney Azii v drevniye vremena. T.I, M.-L.,1950.

Cumakunova,G. (2002).“Kırgız Türkçesi”. Türkler Ansiklopedisi.Ankara:Yeni Türkiye Yay. Cilt 19, s.596-606.

Cumakunova, G. (2005). Türkçe-Kırgızca Sözlük. Bişkek: Manas Üniversitesi Yayınları.-1000s.

Cumakunova, G.(1999). Rahat Razak ile beraber, Baldar angemeleri. (Türkçeden Kırgızcaya).

Ankara: Diyanet İşl. Başk.Yay. 1- 112s.

- Cumakunova, G.(1999). Rahat Razak ile beraber, Baldar angemeleri. Ankara: Diyanet İşl. Başk.Yay. 1- 112s.
- Cumakunova, G.(2001). Engin Köseoğlu: Tonton Ene. Ankara: Diyanet İşl. Başk.Yay. 1-88.
- Cumakunova, G.(2003). Veli Aba. Ankara: Diyanet İşl.Başk. Yay.1-136.
- Cusupakmatov L.,Otnoşeniye kirgizskogo yazıka k sibirskim tyurkskim yazıkam. Frunze,1983.
- Çorotegin T.K., Moldokasimov K.S., Kirgizdardın cana Kirgizstandın tarıhı. Bişkek,2000.
- Dırenkova N.P., Grammatika şorskogo yazıka. Moskva,1979.
- Grammatika hakasskogo yazıka. Moskva, 1975.
- Hu Zhen-Hua, Guy İmart, Fu-Yü Girgis : A tentative deskription of the Easternmost turkic language. Univ. Of Calif. at Santa Barbara.
- İshakov F.G., Palmbah A.A. Grammatika tuvinskogo yazıka. Moskva,1961.
- Karayev O., Vostoçniye avtorı o kirgızah. Bişkek,1994.
- Kirgız adabiy tilinin grammatikası. Frunze, 1980.
- Malov S.E. Drevniye i noviye tyurkskiye yazıki.-İzvestiya AN SSSR, T.XI, Vıp.2., Moskva,1952.
- Malov S.E., Lobnorskiy yazık, Frunze,1956.
- Malov S.E., Yazık celtih uygurov: Slovar, grammatika. Alma-Ata,1957.
- Malov S.E., Yeniseyskaya pismennost tyurkov: Teksti i perevodı.M.-L., 1952.
- Oruzbayeva B.O., Kirgizskiy yazık.- Yazıki mira: Tyurkskiye yazıki.-Bişkek,1997,s.286-289.
- Tımıstanov K.,Kirgız tili. T.I-II, İstambul,1998.
- Tenişev E.R., Drevniy kirgizskiy yazık, Bişkek,1997.
- Tenişev E.R., O dialektah uygurskogo yazıka Sinszyana.- Tyurkologičeskiye issledovaniya. M.-L.,1963.
- Tenişev E.R., O yazıke kirgızov uyezda Fuüy (KNR).- Voprosı yazıkoznaniya,1966, No 7, s.88-95.
- Tenişev E.R., Stroy sarı-uygurskogo yazıka. M.,1976.
- Tekin T., Türk Dil ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi.- Erdem Dergisi.C.5,sayı 13,1990. S.141-168.
- Yunusaliyev B.M.,Kirgız dialektologiyası, Frunze,1971.
- Yunusaliyev B.M., Problema formirovaniya obşenarodnogo kirgizskogo yazıka.-Voprosı yazıkoznaniya,1955, N 2, s.30-41.